

Sanja Zadro
povjesničarka umjetnosti

Mostarska arhitektura
od 1850. do Drugoga svjetskog rata

doktorska disertacija
mentor: dr. sc. Dragan Damjanović,
izv. prof.

Disertacija je obranjena 3. listopada 2017.
na Filozofskom fakultetu Sveučilišta
u Zagrebu
pred povjerenstvom:
dr. sc. Jasenka Gudelj, izv. prof.,
(predsjednica)
dr. sc. Jasna Galjer, red. prof.
dr. sc. Ibrahim Krzović, prof. emeritus

SAŽETAK

Doktorska disertacija *Arhitektura Mostara od 1850. do Drugoga svjetskog rata* donosi uvid u organizaciju graditeljske djelatnosti na području jednoga od ključnih urbanih središta Bosne i Hercegovine u XIX. i XX. stoljeću. Uz postavljanje institucionalnih okvira izgradnje u odnose prema regionalno nadređenim instancama, stilske i oblikovne značajke arhitekture promatraju se u istovremenim europskim kontekstima. Analizirani su arhivski dokumenti, materijalni ostaci građevina i realizacije koje su obnovljene u skladu s izvornim značajkama. Metodološki pristupi interpretaciji značajki spomenika kritički su postavljeni u odnos s dosadašnjim modelima tumačenja korpusa bosanskohercegovačke arhitekture ovoga perioda i pozicija pojedinih urbanih središta u odgovarajućim društvenim, političkim i kulturnim okvirima.

Građa uključuje arhivske dokumente, realizirane građevine, njihove kasnije adaptacije, urbanističke regulacije, dokumente koji bilježe njihovu kronologiju, muzejske i arhivske fototeke, dostupnu domaću i stranu periodiku. U istraživanju su ključni bili fondovi koji se čuvaju u Arhivu Hercegovačko-neretvanske županije u

Mostaru. To se prije svega odnosi na projektnu dokumentaciju Tehničkoga odjeljka Okružne oblasti Mostar iz razdoblja između 1878. i 1918., a zatim na fondove institucionalnih okvira izgradnje koji su, uslijed društveno-političkih preokreta, naslijedili parametre definirane u razdoblju austrougarske uprave Bosnom i Hercegovinom. Izuzev mostarskoga arhiva, konzultirana je građa iz fondova Graditeljskoga odjeljenja Zemaljske vlade u Sarajevu koja se čuva u Arhivu Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Korištena je i građa Muzeja Hercegovine u Mostaru, Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu i nekoliko privatnih zbirki. Metodološki okvir selekcije i interpretacije, uslijed istraživanja dostupne izvorne građe, podrazumijeva konzultiranje relevantne literature o suvremenim zbivanjima u arhitekturi odgovarajućih kulturnih krugova, kao i njezinim društveno-političkim odrednicama. Tijek istraživanja je obuhvatio dvije ključne cjeline. Prva je razdoblje austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini, a druga razdoblje između dvaju svjetskih ratova. Prethodno je razmotreno kasnoosmanlijsko razdoblje i pozicija Mostara s obzirom na konzularna predstavništva europskih sila. Istovremeno su uočeni postupni i sporadični odjeci srednjoeuropskoga eklekticizma u arhitekturi na pojedinačnim primjerima privatnih i sakralnih novogradnji koji još uvijek imaju intuitivno uporište u onome što bi se, u kontekstu kasnijih traženja nacionalnoga izraza u arhitekturi, nazvalo autohtonim. Nakon takvoga oblika postavljanja odnosa društvenih okolnosti i arhitektonske djelatnosti, uočavaju se silnice sistematiziranoga importa srednjoeuropskih obrazaca u urbanističkim osnovama novoga gradskog središta, oblikovnim i stilskim značajkama arhitekture. Suprotstavlja im se naslijeđe ranijih epoha urbane povijesti promatrano i s obzirom na način na koji ga je strana vlast tumačila i koristila kao jednu od uporišnih točaka zastupanja svojih političkih i teritorijalnih interesa. Zaključni se dio istraživanja arhitektonske povijesti Mostara bavi razdobljem od 1918. do 1945. Građa iz toga

razdoblja također je organizirana funkcionalno i kronološki. U analizi se u obzir uzimaju ekonomske okolnosti, demografski čimbenici, odnosi potreba za izgradnjom i mogućnosti njihove realizacije. Arhitektonska su ostvarenja u pojedinim vremenskim cjelinama, organizirana prema funkciji, a unutar skupina sakralne, javne i stambene arhitekture, pojedine su realizacije organizirane kronološki. x